

მეცხევეობა Forestry

კავკასიური სოჭის ბუნებრივი განახლება სხვადასხვა სიდიდის ფანჯრებში შუახევის სატყეო მეურნეობის ჩირუხის და ღომას მთის მაგალითზე

ა. ძირკვაძე-სოფლის მეურნეობის აკადემიური დოქტორი,

რ. დავითაძე-სოფლის მეურნეობის აკადემიური დოქტორი, აჭარის ეროვნული სატყეო სააგენტო

საკვანძო სიტყვები: სოჭი, აღმონაცენი, მოზარდი, განახლება.

რეზიუმე

ნაშრომში განხილულია შუახევის სატყეო მეურნეობის მთა ღომას და ჩირუხის სოჭნარ კორომებში არსებული სხვადასხვა სიდიდის ყალთალებში სოჭის ბუნებრივი განახლების მდგომარეობა მცირე (10-15), საშუალო (20-25) და დიდი (30-35) ზომის ფანჯრებში. მოცემული გეაქვს დასკვნები.

სატყეო-სამეურნეო ღონისძიების დაპროექტებისას განსაკუთრებული ყურადღება ექცევა ტყის აღდგენა-განახლების ღონისძიებების სწორად ორგანიზებას. მეცნიერული კვლევებითა და პრაქტიკული გამოცდილებით დადგენილია, რომ ტყის აღდგენისას უპირატესობა, სადაც კი ეს შესაძლებელია და დამაკმაყოფილებელ შედეგს იძლევა-ტყის ბუნებრივ განახლებას უნდა მიენიჭოს, რადგან ბუნებრივად განახლებული სოჭნარი ტყეები ხასიათდება ბიოლოგიური თუ ეკოლოგიური მდგრადობის, პროდუქტიულობის და სისოცხლისუნარიანობის გაცილებით მაღალი მაჩვენებლებით, ვიდრე ხელოვნურად გაშენებული ტყეები. გარდა ამისა ტყის ხელოვნურად გაშენება, მით უმეტეს მთიანი რელიეფის პირობებში, სადაც ტექნიკის გამოყენება თითქმის შეუძლებელია, საკმაოდ ძვირადღირებულ და შრომატევად საქმიანობას წარმოადგენს.

კავკასიური სოჭის ბუნებრივი განახლების შესწავლას უაღრესად დიდი მნიშვნელობა ენიჭება. აჭარის ტყეები, რომლებიც წარმოდგენილია სოჭის კორომებით თავისი გეოგრაფიული მდებარეობით და ბუნებრივი-ისტორიული პირობებით I ჯგუფის ტყეებს მიეკუთვნება, ამიტომ ტყეების თვითაღდგენის და ბუნებრივი განახლების პროცესების მიმდინარეობას განსაკუთრებული ყურადღება უნდა მიექცეს.

შუახევის სატყეო მეურნეობის საერთო ფართობი უკანასკნელი ტყეთმოსწობის (2016) მონაცემებით 39527 ჰა-ს შედგენს და იყოფა სამ სატყეოდ: 1. ჭვანის (10251 ჰა, 25.9 %); 2. შუახევის 14512 ჰა, 36.7 %); 3. ოლადაურის 14764 ჰა, 37.4 %).

სოჭის ბუნებრივი განახლების მდგომარეობის შესწავლა ვაწარმოეთ შუახევის სატყეო მეურნეობის სოჭით გაბატონებულ კორომებში (სულ 4555.5 ჰა) არსებულ სხვადასხვა სიდიდის ფანჯრებში (ჩირუხი, ღომის მთა). მონაცემები მოცემული ცხრილში, საიდანაც ნათლად ჩანს, რომ სოჭნარები წიგანას საფრთხე ტყის ტიპში, რომლის სისშირე 0.5-0.6-ია, საშუალო სიდიდის (20-25) ფანჯრებში განახლება კარგად მიმდინარეობს (ფანჯარა №2)

აღმონაცენ-მოზარდის საერთო რაოდენობა 1 ჰა-ზე 18.0 ათას ცალს შეადგენს. მცირე ზომის (10-15) ფანჯრებში განახლება არადაამაკმაყოფილებლად მიმდინარეობს და 1 ჰა-ზე აღმონაცენ-მოზარდის საერთო რაოდენობა 8.8 ათას ცალს შეადგენს. (ფანჯარა №1) მცირე ზომის ფანჯრებში ბუნებრივი განახლების არადაამაკმაყოფილებელი მდგომარეობა გამოწვეულია კორომის კალთის ქვეშ სინათლის უკმარისობით. განახლება აგრეთვე არადაამაკმაყოფილებლად მიმდინარეობს დიდი (25-30) ზომის ფანჯრებში, ვინაიდან სოჭის აღმონაცენი ადვილად ზიანდება დიდი ინტენსივობის სინათლით, ადრეული და გვიანა ყინვებით. აღმონაცენ-მოზარდის რაოდენობა 1 ჰა-ზე 10.3 ათას ცალს შეადგენს (ფანჯარა №3).

საშუალო სიხშირის (0.3-0.4) სოჭნარები, რომელიც წარმოდგენილია ქრისტესბეჭედას საფრით, განახლება დამაკმაყოფილებლად მიმდინარეობს მცირე (10–15) და საშუალო სიდიდის (20-25) ფანჯრებში სადაც შედარებით კარგი პი- რობებია შექმნილი სოჭის ბუნებრივი განახლებისათვის. აღმონაცენ-მოზარდის საერთო რაოდენობა 1 კა-ზე შესაბამისად 11.9 და 16.5 ათას ცალს შეადგენს (ფანჯარა №4; №5). დიდი ზომის (30-32) ფანჯრებში განახლება არადამაკმაყო- ფილებელია და აღმონაცენ-მოზარდის საერთო რაოდენობა 7.7 ათას ცალს შეადგენს (ფანჯარა №6).

რაც შეეხება მაღალი სიხშირის (0.7-0.8) მარადმწვანე ქვეტყიან ნაძვნარ-სოჭნარებს ბუნებრივი განახლება არადამაკმაყოფილებლად მიმდინარეობს მცირე (10-15) და საშუალო (20-25) სიდიდის ფანჯრებში და აღმონაცენ-მოზარდის საერთო რაოდენ- ნობა 1 კა-ზე შესა- ბამისად 9.8 და 9.9 ათას ცალს შეადგენს (ფანჯარა №7; №8). დიდი ზომის (30-35) ფანჯრე- ბში განახლება ძლიერ სუსტად ან საერთოდ შეწყვეტილია. აღმონაცენ-მოზარდის რა- ოდენობა 5.2 ათას ცალს შეადგენს (ფანჯარა №9). ზემოთ აღნიშნულიდან გამომდი- ნარე მარადმწვანე ქვეტყესთან ბრძოლის მიზნით საჭიროა იგი გაიხეოს 2-3 მ სივანის ზოლებად ან 50-100 მ² სიდიდის ბაქნებად. ზედაპირული ფესვების ამოძირკვის შემდეგ ტყის აღდგენისმიზნით საჭიროა მოზრდილი ნერგების დარგვა, რომელთა კენწეროები მარადმწვანე ქვეტყეზე მაღალი უნდა იყოს. ასეთი მეთოდით გაშენების დროს ვერც ბალახოვანი საფარი და ვერც ქვეტყე ვერ ჩაგრავს ახლად დარგულ ნერგებს და მათი მოვლა ადვილად ჩა- სატარებელია.

კავკასიური სოჭის ბუნებრივი განახლება სხვადასხვა სიდიდის ფანჯრებში

ცხრილი

ფან- ჯ- რის №	ტყის ტიპი	სიხში- რე	ფანჯრ ის ზომა მ ²	აღმონაცენ-მოზარდის ხნოვანება (წ)				აღმონაცენ მოზარდის საერთო რაოდენობა 1 კა-ზე ათ. ცალი
				1-2	3-5	6-10	11>	
1	სოჭნარი წივანას საფრით	0.5-0.6	10-15	4.9	2.5	1.4	-	8.8
2	სოჭნარი წივანას საფრით	0.5-0.6	20-25	8.2	4.9	3.5	1.4	18.0
3	სოჭნარი წივანას საფრით	0.5-0.6	25-30	4.7	3.5	1.5	0.6	10.3
4	სოჭნარი ქრისტესბეჭედას საფრით	0.3-0.4	10-15	5.9	4.1	1.4	0.5	11.9
5	სოჭნარი ქრისტესბეჭედას საფრით	0.3-0.4	20-25	7.9	4.3	3.2	1.1	16.5
6	სოჭნარი ქრისტესბეჭედას საფრით	0.3-0.4	30-32	3.7	2.1	1.7	0.2	7.7
7	მარადმწვანე ქვეტყიანი სოჭნარი	0.7-0.8	10-15	4.1	2.8	2.5	0.4	9.8
8	მარადმწვანე ქვეტყიანი სოჭნარი	0.7-0.8	20-25	5.7	2.4	1.4	0.4	9.9
9	მარადმწვანე ქვეტყიანი სოჭნარი	0.7-0.8	30-35	2.5	2.1	0.5	0.1	5.2

ყოველივე ზემოთ აღნიშნულიდან გამომდინარე შეიძლება შემდეგი დასკვნების გაკეთება:

1. კავკასიური სოჭის ბუნებრივი განახლებისათვის ოპტიმალური პირობები 0.5-0.6 სიხშირის პირობებში საშუალო სიდიდის ფანჯრებშია. ამიტომ ასეთ კორომებში არ უნდა მოხდეს ფანჯრების გადიდება;
2. სოჭის ბუნებრივი განახლების ხელშეწყობის მიზნით მიზანშეწონილად მიგვაჩნია მცირე ზომის დიამეტრის (10-15) ფანჯრების გაფართოება 20-25 მ-მდე.
3. ჩვენ მიერ განხილულ ყველა ტყის ტიპში არსებულ დიდი ზომის (25-30) ფანჯრებში განახლება არაღამაკმაყოფილებლად ან საერთოდ შეწყვეტილია, ამიტომ ასეთ ფართობებზე უნდა მოხდეს ტყის კულტურების გაშენება ისეთი მერქნიანი სახეობების გამოყენებით, რომლებიც წაყინვე- ბისა თუ სხვა არახელსაყრელი ეკოლოგიური ფაქტორების მიმართ უფრო გამძლეა.

გამოყენებული ლიტერატურა:

1. გ. გიგაური – ტყეთმოსწობა, თბილისი 2001; გვ. 121-128;
2. გ. გიგაური – საქართველოს ტყეები, თბილისი 2004; გვ. 126-128;
3. თ. ჯაფარიძე – მეტყევეობა, 2003; გვ. 86-91;
4. შუახევის სატყეო მეურნეობის ტყეთმოსწობის მასალები 2014 წ.

The natural renewal of Caucasian fir tree of different sizes of windows on the example forestry of Shuakhevi: Chirukhi and Goma.

Dzirkvadze A. - Academic doctor of agricultural,

Davitadze R. - Academic doctor of agricultural.

Key words: fir tree, growing, renewal, update.

The natural renovation in the fir forest types of various cover in the high mountains of Municipality of Shuakhevi (Chirukhi, Goma) placed at the different sizes windows. Fir and spruce have studied the natural renewal for small (10-15 m), medium (20-25 m) and large (30-35 m) sized windows. The conclusions are given.